

Wagner en corona: een ongemakkelijk huwelijk

door Minze bij de Weg

Verona en Wagner is niet een voor de hand liggende combinatie. In 1963 werd voor het laatst een werk van de meester uit Bayreuth in de voormalige Romeinse arena opgevoerd: *Lohengrin*. Gianni Poggi zong Lohengrin, Renata Tebaldi was Elsa. Voor de rest was het in Verona vooral Italiaans wat de klok sloeg, met af en toe een uitstapje naar het Frans. Maar zie waar corona al niet goed voor is. Nadat het zwaar getroffen Italië de ergste verschrikkingen achter de rug had en overeind begon te krabbelen gingen de zomerse operafestivals voorzichtig kijken of er misschien toch nog iets te organiseren was. Dat lukte op verschillende plaatsen: Macerata, Pesaro, Martina Franca. En ook in Verona.

Het was duidelijk dat er voor grootschalige producties met omvangrijke koren als *Aida* en *Nabucco* geen plaats was, maar welke locatie was nu geschikter voor een uitvoering waarbij toeschouwers en medewerkers afstand moeten houden dan het reusachtige Romeinse overblijfsel. Het parket, het vlakke gedeelte onderin de arena waar zich normaal de dure zitplaatsen bevinden, was helemaal vrij gemaakt voor het orkest dat op die manier onderling afstand kon houden. En op de Gradinata, de stenen treden voor het minder draagkrachtige publiek, konden toch altijd nog zo'n 2000 toeschouwers worden ondergebracht.

De Arena van Verona

Cecilia Gasdia, sinds twee jaar de intendant van het festival, had een speciaal corona-programma ontworpen met een avond die gewijd was aan 'Il cuore italiano della Musica' ('Het Italiaanse hart van de muziek'), avonden voor Mozarts Requiem en een Barokconcert. En dus een avond voor Richard Wagner.

Dirigent Gustav Kuhn die in het Oostenrijkse Erl na een lange Wagnercarrière in ongenade is gevallen had een programma samengesteld met veel orkestmuziek en relatief weinig zang. Voor het vocale aandeel was sopraan Ricarda Merbeth aangetrokken. Ze zong de ballade van Senta uit *Der Fliegende Holländer* en Isoldes Liebestod uit *Tristan und Isolde*. Blijkbaar hadden dirigent, orkest en zangeres weinig tijd gehad om een en ander in te studeren want bij de toelichtingen klonk de Liebestod nogmaals, evenals de Walkürenrit die eerder die avond ook al was gespeeld. Was dit voorlopig weer de laatste Wagner in Verona? Wat Cecilia Gasdia betreft niet. Zij hoopt in de toekomst, als alles weer 'normaal' is, vaker opera's van Wagner te programmeren vertelde zij in een interview met het Duitse blad *Das Opernglas*.

Een Wagnerloze zomer?

Wagner en corona, het leidde na een weggefallen voorjaar en het annuleren van Bayreuth ook tot een Wagnerloze zomer. Hoewel? Bij nader inzien toch niet helemaal. In het Tsjechische plaatsje Mikulov, een kilometer of vijftig ten noorden van Wenen, werd dit jaar begonnen met het Weinviertler Festival, een openluchtfestival dat helemaal gewijd was aan Wagner. Er werd gespeeld in het plaatselijke openluchttheater dat vanwege de corona niet 2200 maar slechts 500 toeschouwers mocht huisvesten. Op het programma stonden twee uitvoeringen van *Der Fliegende Holländer* en tweemaal *Tristan und Isolde*.

Het toeschouwersaantal was niet het enige coronaprobleem waarmee de organisatoren te maken

kregen. Het orkest uit Brno dat alle voorstellingen zou spelen zegde tweeënhalve week voor de eerste uitvoering af. Niet omdat er corona onder de orkestleden was uitgebroken, maar omdat het theater van Brno de seizoenopening naar voren had gehaald om een nieuwe uitbraak van de pandemie in het najaar een paar weken voor te zijn. Een vooruitziende blik achteraf bekeken. Het orkest uit het Hongaarse Győr nam de *Holländer* over, het Wiener Ambassade Orchester tekende voor *Tristan*. Het had in het geval van de *Holländer* wel invloed op de kwaliteit.

Een meevaller was er trouwens ook. Omdat Bayreuth was uitgevallen zat bariton Tomasz Konieczny plotseling met een lege agenda. Dan maar naar Mikulov moet hij hebben gedacht. En plotseling had het festival een *Holländer* van wereldformaat bij de hand. Met Martina Serafin (Isolde) en Günther Groissböck (Marke) hadden ze toch al niet te klagen.

Eind goed al goed dus? Toch niet helemaal. Want ja, open lucht. En dus regen. *Tristan und Isolde* begon 's avonds om zeven uur, rijkelijk laat. Dat bleek toen om half twaalf door de vele regenonderbrekingen net begonnen was met het tweede bedrijf. Wat te doen? Gelukkig werd het weer droog en tegen middernacht werd besloten snel door te spoelen naar het einde. Een stukje liefdesduet, de monoloog van Marke, de ouverture van het derde bedrijf en vervolgens in een keer door naar de laatste opkomst van Isolde. Tristan kon afzien van zijn hallucinerende lijdensweg en om één uur 's nachts mocht iedereen naar huis. Het festival is van plan een jaarlijkse activiteit te worden met het nabijgelegen Oostenrijkse wijnplaatsje Falkenstein als hoofdlocatie.

Een karig najaar

Wie eind augustus de operakalender van het seizoen 2020-2021 bekeek zag dat het overgrote deel van de Wagneropera's in 2021 gepland stond. In hoeverre dat al veel eerder in de planning zat valt niet meer te achterhalen, want veel operahuizen hadden hun plannen nog niet bekend gemaakt toen de pandemie uitbrak. Het lijkt logisch dat het met de coronagolf te maken heeft want veel theaters hielden hun deuren in het najaar gedeeltelijk of helemaal dicht. De MET schrapt zelfs zijn hele seizoen, inclusief *Tristan und Isolde* en daarmee het debuut van Hartmut Haenchen aan het New Yorkse operahuis.

De opera van Parijs had twee cycli van de *Ring* gepland inclusief een uitgebreid randprogramma. Dat ging ook niet door, maar helemaal annuleren wilde men toch ook niet. De geënceneerde voorstellingen werden heel optimistisch omgezet in concertante uitvoeringen, een keer in de Bastille eind november en een keer bij Radio France kort daarna. De bezetting bleef hetzelfde. Helaas. De Franse regering besloot in oktober dat de theaters gedurende de hele maand november gesloten moesten blijven en daarmee verviel ook die optie. Daar wilde het theater zich toch niet klakkeloos bij neerleggen. Op 29 oktober werd bekend gemaakt dat de *Ring* mogelijk via een streaming uitgezonden zou worden en dat de uitvoering bij Radio France later in december misschien alsnog zou plaatsvinden. Hoe dat is uitgepakt was bij het schrijven van dit artikel nog niet bekend.

In november en december vonden alsnog twee concertante uitvoeringen van de Parijse Ring plaats.

Tristan und Isolde, een populair duo

Bij de voorstellingen die in het najaar wel doorgingen valt één ding op: er is een hoog *Tristan und Isolde* gehalte. Daar is wel een verklaring voor. Van alle werken buiten de *Ring* is dit de enige zonder grote koorpartijen (we laten die kleine brokjes even buiten beschouwing). Eigenlijk draait het maar om twee personen.

Het Aalto-theater in Essen trok daar de meest radicale conclusie uit en bracht het werk terug tot

Tristan XS dat bestaat uit licht geregisseerde concertante scènes. Armon Terzer maakte van de weelderige orkestpartituur een versie voor een kamerorkest van dertig man. Daniela Köhler en Daniel Johansson die bij de seizoenopening in Tannhäuser zouden zingen namen de rollen voor hun rekening. Het geheel duurde anderhalf uur en de pers was tevreden. “Ook diehard Wagnerliefhebbers komen aan hun trekken”, schreef de *Westfälischer Anzeiger*.

Ook Hannover koos voor een kleiner orkest maar wel wat groter dan in Essen en ook hier werd de opera ingekort. Met een kleine drie uur inclusief een pauze werd het toch een volwaardige Wagneravond.

Die pauzes, dat is nou net het probleem als je de bezoekers uit elkaar wilt houden. En dus besloot de Deutsche Oper am Rhein het zonder pauze te doen. Maar ja, bijna vier uur zonder pauze is wel wat veel. Daarom werd het werk opgeknipt in drie delen, een akte per avond, de volledige opera dus in drie porties. Daardoor werd het een stuk minder zwaar voor Linda Watson (Isolde) en Michael Weinius (Tristan). Omdat het grote orkest ook hier lastig in de orkestbak kon worden gepropt maakte componist Eberhard Kloke een ‘Intime Bearbeitung’. Alle voorstellingen stonden gepland voor december. Of die door konden gaan was bij het sluiten van dit nummer niet bekend.

Ook de Folkoperan in Stockholm koos voor *Tristan und Isolde*. Het is een klein operahuis dat ernaar streeft toegankelijke voorstellingen te maken, bij voorkeur in de eigen taal. Vandaar dat Wagners meesterwerk in het Zweeds werd uitgevoerd. Alle 21 (!) voorstellingen in oktober en november lijken te zijn gespeeld, vermoedelijk in een ingekorte versie want de doordeweekse voorstellingen begonnen pas om 19.00 uur. De grote broer in Stockholm, de Koninklijke Opera, pakte het voorzichtiger aan en annuleerde op voorhand de *Meistersinger* die voor maart tot mei 2021 stond aangekondigd.

Première

Bij alle beperkingen in het najaar springen er twee dingen uit. Het Mariinsky theater in Sint Petersburg deed of er niets aan de hand is en programmeerde gewoon een *Ring* in december, nadat ze eerder in het najaar al een *Fliegende Holländer* en *Tannhäuser* hadden gebracht. En ondanks alles vond er in Berlijn toch nog een prestigieuze première plaats.

De Deutsche Oper Berlin nam een paar jaar geleden na een kleine dertig jaar afscheid van de als legendarisch beschouwde *Tunnelring* van regisseur Götz Friedrich. Omdat een

repertoirehuis als de Deutsche Oper natuurlijk niet zonder *Ring* kan werd besloten om regisseur

Stefan Herheim de gelegenheid te geven vanaf 2020 een nieuwe *Ring* te ensceneren. Met de bekende coronamaatregelen, mondkapje op ook tijdens de voorstelling en afstand houden, lukte het op 27 september de première te realiseren. Niet met een uitverkocht huis, maar toch altijd met zo’n 700 toeschouwers in de zaal. De vreugde over het doorgaan was in de pers groter dan die over de enscenering. Muzikaal werd de voorstelling beoordeeld als degelijk tot goed met een uitschieter naar boven voor de nieuwe ster Lise Davidsen die Sieglinde zong. Wel werd ergens de opmerking gemaakt dat het, als ze met deze kracht en dit volume bleef zingen, over tien jaar wel eens gedaan kon zijn met haar Wagnercarrière.

Brandon Jovanovich (Siegmund) en Lise Davidsen (Sieglinde) in Die Walküre Deutsche Oper Berlin.

Wagner-Kosmos in Dortmund

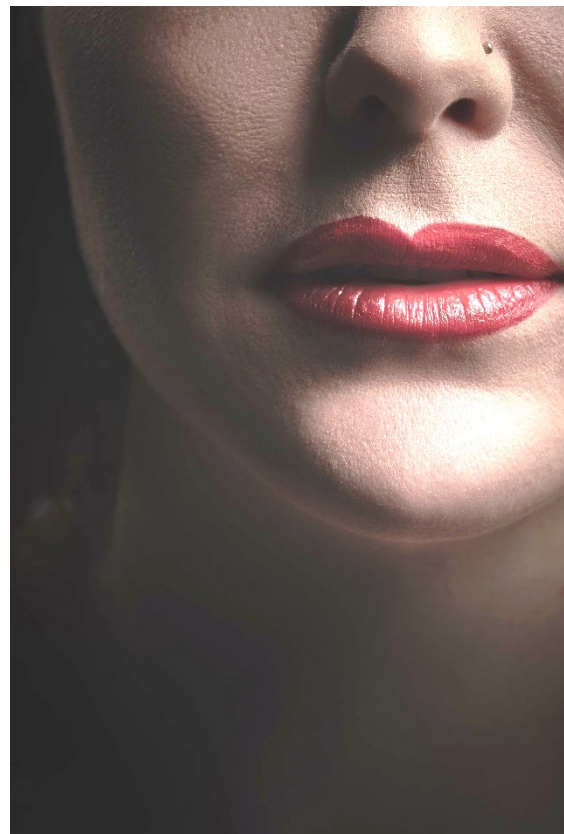
En hoe zit het met de Wagner-kosmos in Dortmund? Die was aangekondigd als een vijfjarig project en zou ieder jaar bestaan uit een opera van Wagner, werken van andere componisten die in verband met Wagner konden worden gebracht en een symposium van enkele dagen. De plannen vielen dit jaar deels in het water. *Lohengrin* kon nog in première gaan en enkele voorstellingen meemaken. Ook *La Muette de Portici* (Auber) beleefde een enkele uitvoering, terwijl Spontini's *Fernand Cortez* helemaal geschrapt werd. Ook het symposium in mei ging niet door. Uitstel betekent echter niet afstel. *Fernand Cortez* werd verplaatst naar 2022 en de website van Theater Dortmund belooft dat de vervallen thema's van het symposium later alsnog aan de orde komen.

Intussen is voor 2021 een volledig programma geprogrammeerd. Van 13 tot 16 mei 2021 staat een symposium gepland onder de titel *Macht und Manipulation*. De componisten die met Wagner in verband worden gebracht zijn Verdi, Saint-Saëns en Richard Strauss. Van de laatste wordt *Ariadne auf Naxos* opgevoerd en van Saint-Saëns beleeft *Frédégonde* haar Duitse première. Verdi zelf is niet te beluisteren. In plaats daarvan gaf het theater aan componist Bernhard Lang de opdracht een nieuwe versie te maken van diens *Otello*. Die gaat als alles volgens plan verloopt op 21 maart 2021 onder de titel *Der Hetzer* (de ophitser) in première.

En de meester zelf? Daarvoor moeten we wachten tot 2022. Dan wordt in het kader van de Wagner-Kosmos III een begin gemaakt met een nieuwe Dortmundse *Ring des Nibelungen*. Voor meer informatie zie theaterdo.de.

Nederland

Nederland leek een mooi Wagnerseizoen tegemoet te gaan met *Tristan und Isolde* (Reisopera), *Der Fliegende Holländer* (DNO) en Wagners jeugdwerk *Das Liebesverbot* (Opera Zuid). De Reisopera reageerde het snelst op de ontwikkelingen. *Tristan und Isolde* stond gepland voor het najaar en werd al voor de zomer geannuleerd. Van *Der Fliegende Holländer* was bij het sluiten van dit nummer nog niets vernomen, maar de kans dat dit werk met zijn grote koorscenes ongeschonden het theater haalt lijkt klein. Veel Wagnerliefhebbers keken uit naar *Das Liebesverbot*, dat nog nooit in Nederland is opgevoerd. Ze zullen geduld moeten hebben. Op de website *Operamagazine* vertelde intendant Waut Koeken aan verslaggever François van den Anker "Voor *Das Liebesverbot* van Wagner, dat we in mei 2021 zouden presenteren, heb je een enorm aantal mensen nodig. Geen enkele theaterprogrammeur zag dat zitten. Om artistieke redenen hebben we besloten de productie uit te stellen. Het is een jeugdwerk van Wagner en dat zou met alle *Sturm und Drang* en met veel *jugendlich Gewalt* een feestje worden. Dat wil je niet reduceren tot twaalf musici." Er wordt nog wel gekeken of het werk aan het begin van de zomer ergens semiconcertant in de open lucht kan worden uitgevoerd. Hopelijk werken de weergoden en corona mee.

Campagnebeeld *Das Liebesverbot* Opera Zuid